

Apori og definition

BOKOMTALE: I *The Structure of Enquiry in Plato's Early Dialogues* leverer Vasilis Politis et kærkomment opgør med en række gængse opfattelser af Platons såkaldt tidlige dialoger. Samtidig udvikler han en spændende nyfortolkning af, hvilke filosofiske antagelser, der motiverer disse dialoger.

Av Kristian Larsen, Marie-Curie stipendiat ved Universitetet i Bergen

Vasilis Politis har sat sig et ambitiøst mål i denne bog. På den ene side angriber han en række dogmer om Platons såkaldt tidlige eller aporetiske dialoger, der har domineret forståelsen af Sokrates og den såkaldt sokratiske metode i hvert fald siden Richard Robinson udgav sin indflydelsesrige bog *Plato's Earlier Dialectic* i 1941 (den reviderede andenudgave kom i 1953). På den anden side udvikler han en alternativ fortolkning af, hvad Sokrates' metode består i, samt af hvad der motiverer den filosofisk.

Denne dobbelte målsætninger afspejles i, at bogen falder i to hovedafsnit. Den første del (s. 17-92) er viet en kritik af den nu traditionelle forståelse af Platons tidlige dialoger, mens Politis i den anden del (s. 95-240) udvikler sit alternative bud på, hvordan de bør læses. Det skal med det samme siges, at Politis' fortolkning ikke i nogen substantiel forstand bygger på den nu traditionelle kronologiske opdeling af de platoniske dialoger; titlen "tidlige dialoger" bruges blot som praktisk betegnelse for en række dialoger, der deler visse stilistiske fællestræk.

Den traditionelle læsning

Den traditionelle forståelse, som Politis angriber i bogens første del, baserer sig på 3 grundantagelser. 1) Det centrale i disse dialoger er fremsættelsen af såkaldte *ti esti* spørgsmål (gr. "hvad er"), som "hvad er mod?" eller "hvad er retfærdighed?". 2) Når Sokrates formulerer sådanne spørgsmål, fordrer han tillige, at samtalepartnerne må kunne definere det, der spørges til, på en ganske bestemt måde – dette er så at sige selve betydningen af *ti esti* spørgsmålene, således at samtalepartnere, der ikke forstår dette, slet og ret misforstår, hvad Sokrates spørger om. 3) Da spørgsmålene ikke bliver besvaret i de tidlige dialoger, ender undersøgelserne i apori, altså i, at samtalepartneren bliver rådvild og ikke længere mener at vide, hvad han mente at vide (hvilket er grunden til, at disse dialoger også ofte kaldes for aporetiske). Endvidere antager mange fortalere for den traditionelle læsning, at der til grund for Sokrates' krav om definitioner ligger en udtalt, men [særegen Platonsk erkendelsesteori](#).

MER OM PLATON: [Å lære via begjæret](#) • [Platonsk kærlighed i renessansen](#)

Politis' alternativ

Politis' alternative synspunkt er, at de filosofiske undersøgelser, der udfoldes i dialogerne, *udspringer af en apori*, altså af det forhold, at Sokrates' samtalepartner kommer i vildrede. Nærmere bestemt forsvarer Politis det synspunkt, at Sokrates først stiller sine *ti esti* spørgsmål som følge af, at det viser sig, at der er gode grunde til at antage begge sider af et alternativ (f.eks. "dyden kan læres vs. dyden kan ikke læres"), og vel at mærke, at dette viser sig for Sokrates' samtalepartner eller for Sokrates selv. Her er et eksempel, taget fra dialogen *Eutyphron*, hvor samtalen kommer til at dreje sig om spørgsmålet, hvad fromhed er: dialogens udgangspunkt er, at Eutyphron har i sinde at anklage sin fader for at have handlet ufromt, fordi faderen har dræbt en af Eutyphrons' arbejdere. Politis' pointe er, at Sokrates først spørger, hvad fromhed er i det øjeblik, hvor Eutyphron selv er kommet frem til, at der ud fra hans fremstilling af sagen, samt ud fra hans forståelse af, hvad der er fromt, er lige gode grunde til at antage, at det er fromt at anklage faderen som at det ikke er det. Det er altså specifikt *denne* situation, hvor Eutyphron oplever en radikal rådvildhed, der motiverer Sokrates' spørgsmål om, hvad (*ti esti*) fromhed i det hele taget er, og det er tillige denne situation, der retfærdiggør de særlige krav, Sokrates stiller til besvarelsen af spørgsmålet.

Uten Sokratiske metode?

I bogens første del gennemgår Politis nøje den traditionelle forståelse af de tidlige dialoger. Det er i hovedsag traditionen, der bygger på Richard Robinsons og Gregory Vlastos' forståelse af den såkaldte sokratiske *elenchos* (gr. "gendrivelse"), som Politis vender sig mod, idet han søger at vise, at den medfører en række fatale konsekvenser for Platons filosofiske position. Uden at gå i detaljer med denne kritik kan det siges, at Politis anklager denne tradition for at være for venligt indstillet over for Sokrates og samtidig for at være for naivt afhængig af den senere filosofiske tradition, der bygger på Platon. Problemet er på den ene side, at den antager at *ti esti* spørgsmål er *det* centrale element i Platons dialoger, på den anden at den tager de krav til definitioner, der fremsættes i løbet af dialogerne, for givet og næsten som trivielle. Anderledes formuleret antages det, at målsætningen for enhver tidlig dialog fra starten af er at få defineret et eller andet (moralsk) emne og tillige, at definitionen af dette emne må leve op til visse krav, der er mere eller mindre selvindlysende sande. Endelig antager denne tradition, at Sokrates' samtalepartnere, idet de ikke evner at give definitioner, der lever op til disse krav, simpelt hen misforstår, hvad *ti esti* spørgsmålet indebærer. De mangler et grundkursus i Sokratiske metode, kunne man fristes til at sige.

Politis vender sig mod denne opfattelse med afsæt i Peter Geachs berømte kritik af det, der i forskningslitteraturen kendes som "the thesis of the priority of definition", som ofte tillægges både Sokrates og Platon. Dette er tesen om, at man for at kunne siges at vide noget om x også må kunne definere x. Geachs kritik er simpelt formuleret, at en sådan tese på ingen måde er indlysende, fordi vi ved en hel masse ting om mange emner, uden at vi er i stand til at definere disse emner, og tillige med rette kan siges at have *viden* om dem uden at kunne gøre det. For Geach betyder det, at Platon, idet han kræver, at man må kunne definere x for at man kan siges at

vide noget om x, begår en fatal fejlslutning.

Radikale aporier

Politis deler ikke Geachs negative vurdering af Platon. Men han bruger ham til at vise, at de krav Sokrates stiller til en definition, langt fra er indlysende. Disse krav er som følger: 1) definitionen skal være almen og må ikke basere sig på eksempler, 2) den skal være enhedspræget således at den, og kun den, benyttes, når det skal afgøres om noget, hvad som helst, eksemplificerer den egenskab, definitionen definerer og 3) den skal have forklarende kraft, idet den skal angive, *hvorfor* eksempler på en egenskab faktisk er eksempler på denne.

LES OGSÅ: [Platons erotiske verden](#) • [Den glemte arven](#)

Disse krav udtrykker ifølge Politis et substantielt filosofisk syn, der som sådan kræver retfærdiggørelse, således at en god læser af Platon både må spørge sig, hvad der motiverer Platon til at stille dem og om han faktisk er berettiget i at stille disse krav. Tillige påpeger Politis, at Platon selv foregriber Geachs kritik netop ved at lade flere af Sokrates' samtalepartnere have problemer med at besvare Sokrates' spørgsmål. Denne manglende forståelse betyder ikke, at samtalepartneren misforstår Sokrates' spørgsmål, men derimod, at de ikke forstår de krav, som Sokrates stiller til besvarelsen af disse spørgsmål, simpelt hen fordi de ikke er selvindlysende. Ved at lade samtalepartnerne have vanskeligheder ved at følge Sokrates viser Platon netop radikaliteten i de krav, Sokrates stiller. Endelig fremhæver Politis, at disse krav ikke er almene krav, Platon stiller til al viden uden videre (som Geach og mange andre antager). Som skitseret ovenfor mener Politis nemlig, at de *ti esti* spørgsmål, der er centrale i disse dialoger, vokser ud af konkrete problemer i selve dialogerne, situationer, hvor en samtalepartner ender i vildrede eller radikal apori, som Politis kalder det. Det er netop disse radikale aporier, der viser hvad motivationen bag kravene er. Det betyder også, at kravene kun er gældende i de situationer, hvor der faktisk er tale om radikale aporier.

Formuleret anderledes baserer Platon sig ifølge Politis ikke på en generel erkendelsesteori: du må kunne definere noget for at kunne hævdes at have viden om dette noget. Derimod hævder han, at i visse situationer, og kun i dem, nemlig når radikale aporier opstår, er definitioner, der lever op til helt bestemte krav, den eneste måde aporierne kan løses på.

På den måde mener Politis, at man kan medgive, hvad de fleste fortolkere faktisk medgiver, nemlig at Platon tildeler definitioner prioritet eller forrang – for at have en bestemt viden om x må du kunne definere x – uden at dette tvinger en til at antage, at Platonanfægter det (i Geachs og Politis' opfattelse) absurde synspunkt, at al viden forudsætter, at man kan definere det, man hævder at have viden om. Samtidig påpeger Politis, at definitioner kun har forrang i forhold til *viden* (og viden om helt bestemte ting), mens de derimod ikke har det i forløbet af en reelt udført undersøgelse. Politis vender sig altså sig mod det udbredte synspunkt, at Platons tidlige dialoger baserer sig på det syn, at man ikke kan undersøge noget – hvad som helst – uden først at have defineret dette

noget. Tværtimod påpeger Politis, at dialogerne meget sjældent starter med at spørge om, hvad noget er, samt et krav om, at hvad dette noget er må defineres. Dette krav opstår først i løbet af undersøgelsen, en undersøgelse, der sættes i gang af en anden type spørgsmål, nemlig spørgsmål af typen "er x y eller ikke y?". For eksempel: "er dyd noget, der kan læres eller noget, der ikke kan læres?"

Nyt lys over Platons dialoger

I bogens anden del udvikler Politis mere detaljeret sin egen læsning. Delen består af fem tæt argumenterede kapitler, hvor kapitel 4 ("What are Plato's early dialogues about?") tillige skitserer undersøgelsesforløbet i samtlige af de dialoger, Politis betegner som tidlige, mens kapitel 6 ("Whether-or-not questions and the articulation of *aporiai*") leverer detaljerede analyser af fire af Platons dialoger, nemlig *Eutyphron*, *Charmides*, *Protagoras* og *Menon*. Den tætte argumentation og de mange detaljerede udlægninger af Platon gør det umuligt at referere denne del af bogen blot tilnærmelsesvist retfærdigt. Men for mig at se er det her bogen for alvor bliver spændende. Dels giver de mange detaljerede analyser Politis leverer hans overordnede tese om den sokratiske undersøgelsesmetode mere kød på, samtidig med, at de formår at kaste nyt, interessant lys over mange af Platons dialoger. Dels er det her Politis viser, at Platons synspunkter hvad angår definitioner ikke blot er substantielle og kræver retfærdiggørelse, men også er velmotiverede og fortjener at blive taget filosofisk alvorligt. Der er navnlig tre aspekter af Politis' overordnede argumentation, der bør fremhæves.

For det første påpeger han, at man klart må skelne mellem situationer, hvor et spørgsmål af typen "er x y eller ikke y?" udfoldes som en diskussion, hvor den ene part argumenterer for, at x er y (dyden kan læres), den anden at x ikke er y (dyden kan ikke læres), og situationer, hvor *en og samme person* i løbet af en dialog argumenterer for begge synspunkter. Den første type situation er velkendt nok fra Platons dialoger og har et klart afsæt i den sofistiske eristik eller stridstalekunst. Men Politis' pointe er, at det ikke er denne form for "er-x-y-eller-ikke-y?" spørgsmål, der får Platon til at formulere *ti esti* spørgsmål og forlange, at de besvares, således som han mener de skal besvares. I den forbindelse argumenterer Politis overbevisende for, at en dialog som for eksempel *Protagoras* ikke skal læses som en fremstilling af en debat mellem to modsatrettede synspunkter, Sokrates' (=Platons) og Protagoras', men derimod som et argumentationsforløb, hvor *både* Protagoras og Sokrates argumenterer på begge sider af alternativet: kan dyden læres eller kan den ikke? Det er dette forhold, der begrundes, at dialogen kan siges at ende i radikal apori og forklarer, hvorfor Sokrates afslutningsvist siger, at de burde tage spørgsmålet, hvad dyd i det hele taget er, op. Hvis både Protagoras og Sokrates tilsyneladende kan give gode grunde for, at man bør antage både at dyden kan læres og at den ikke kan læres, så peger det på, at man bliver nødt til at afklare, hvad dyd i det hele taget er, hvis man skal gøre sig håb om at løse aporien.

For det andet, og i direkte forlængelse heraf, argumenterer Politis imod en udbredt læsemåde, der forstår den sokratiske samtale som radikalt bundet til sin dialogiske kontekst. Denne læsemåde,

som forfægtes af Robinson, Vlastos og mange senere forskere, der bygger på dem, vægter, at Sokrates altid argumenterer imod (eller gendriver) et konkret individ med konkrete, individuelle meninger. Det benægter Politis ikke. Derimod benægter han, at det betyder at Sokrates, gennem sin diskussions- eller gendrivelsermetode, højest kan påvise, at den pågældende samtalepartner har (eller ender med at have) modsatrettede opfattelser. Overfor dette syn argumenterer Politis for, at Sokrates først og fremmest argumenterer mod sig selv, forstået således, at han ikke så meget er ude efter at teste andre folks konkrete opfattelser, som efter at undersøge, hvilke grunde, der taler for de to sider af et dilemma. Det er når der er gode grunde – som vel at mærke er saglige grunde, snarere end blot personlige overbevisninger – til at antage begge sider af et dilemma, at vi havner i en radikal apori, en apori som retfærdiggør, at *ti esti* spørgsmålet stilles, og stilles på en sådan måde, at kun en generel, enhedsmæssig og forklarende definition er et tilfredsstillende svar på spørgsmålet.

LES OGSÅ: [Munter misantropi](#) • [Gudenes teater](#)

For det tredje indebærer Politis' læsning, at besvarelsen af *ti esti* spørgsmål ikke ses som et selvstændigt – eller stærkere, *det eneste* – mål i Platons tidlige dialoger, således som mange fortolkere mener. Tværtimod betyder det forhold, at de udspringer af radikale aporier, som igen udspringer af spørgsmål af typen er x y eller ikke y, at fremsættelsen af et *ti esti* spørgsmål i sidste ende har et yderligere mål end at det bliver besvaret gennem en definition. Det mål er, at det oprindelige spørgsmål, for eksempel om dyd kan læres eller ej, kan besvares således at vi kan opnå viden om, hvorvidt det ene eller det andet er tilfældet. Det betyder også, at Politis forsvarer det syn, at det ikke er ethvert problem, enhver apori, der afføder et *ti esti* spørgsmål i Platon. Platon er ifølge Politis af den opfattelse, at masser af problemer eller aporier kan løses uden at *ti esti* spørgsmålet må rejses og besvares. Det er kun når der er tale om radikale aporier, hvor en og samme person mener, at der er gode grunde til at antage begge sider af et dilemma, og er ude af stand til at afgøre, hvorledes denne apori skal løses, at *ti esti* spørgsmålet og kravet om definition, melder sig og – ifølge Platon – melder sig med nødvendighed.

Meget mere kunne siges om bogens anden del, men det ville kræve en længere diskussion, end denne anmeldelse tillader. Som konklusion vil jeg sige, at bogen kan anbefales varmt til alle, der interesserer sig for Sokratiske metode, for Platon og hans brug af dialogformen, og også til alle, der interesserer sig mere generelt for filosofisk metode og betydningen af filosofisk undersøgelse. Bogen er ikke altid lige let at læse, da Politis ofte – navnlig i bogens første del – formulerer sig teknisk tungt, en følge af, at han argumenterer mod Platon-fortolkere som Vlastos og Irwin, der har en tendens til at oversætte Platon til quasi-matematiske formler og principper. Bogens dobbelte målsætning medfører også, at der er mange gentagelser i den – ting, der fremføres mod Vlastos i den første del, gentages i den anden som mere generelle pointer, og det virker som om det er så afgørende for Politis at pointere sin egen, distinkte tilgang til Platon, at han gentager hvad denne

tilgang indebærer vel ofte. Endelig kunne man ønske sig, at Politis i større grad forholdt sig til andre traditioner inden for Platonforskningen, end den analytisk inspirerede del af den anglo-amerikanske forskning.

Alligevel er bogen særdeles læseværdig og tankevækkende, og bør være et must for alle, der ønsker at forstå, hvad der driver Platon til at søge efter universelle og forklarende definitioner af emner så som retfærdighed, mod og viden.

LES MER: [Athens siste balansekunstner](#) • [Klassisk håndsrækning til afsløring af bullshit](#)